

«Үй жағдайында логопедиялық жаттығулар мен ойындарды қолдану»

*"Баланың ойынға деген құштарлығы бар,
және оны қанағаттандыру керек"*

А.С. Макаренко.

Сөйлеу-адамның күрделі жоғары психикалық функцияларының бірі. Сөйлеу әрекетінің қалыпты қалыптасуы үшін психикалық дамудың белгілі бір шарттары қажет. Ең алдымен, балада болуы керек:

- мидың әртүрлі құрылымдары белгілі бір жетілу деңгейіне жетті;
- дауыс және тыныс алу жүйелері, артикуляция мүшелері дұрыс және үйлесімді жұмыс істеді;
- есту мен көрудің, моториканың, эмоциялардың жеткілікті дамуы болды;
- қарым-қатынас қажеттілігі қалыптасты.

Сөйлеу әрекетін меңгеру мыналарды қамтиды: айтылғандарды түсіну қабілеті, сөйлеу қабілеті.

Сөйлеудің бұзылуы баланың өз ойын білдіруіне және әңгімені жалғастыруына кедергі келтіреді, олар кешендердің пайда болуына және мектептегі үлгерімге әсер етуі мүмкін. Егер баланың сөйлеуі оның жасына сәйкес дамымаған болса, онда сіз логопедке баруыңыз керек. Максималды нәтижеге жету және баланың сөйлеуін дұрыс, сауатты және анық етуге көмектесу үшін логопед онымен айналысып қана қоймайды. Баланың үйде ата-анасымен айналысуы бірдей маңызды рөл атқарады.

Үйде логопедиялық жұмысты сәтті орындау үшін ата-аналар артикуляциялық гимнастикаға, тыныс алу жаттығуларына, ұсақ моториканы дамытуға, сөйлеу жаттығулары мен ойындарға назар аударуы керек. Әрбір жаттығуды дұрыс орындау керек екенін есте ұстаған жөн, сондықтан баланың жасына және ерекшеліктеріне сәйкес жаттығуларды орындау және таңдау техникасы туралы логопедпен кеңескен жөн.

Артикуляциялық гимнастика:

Мақсаты: артикуляциялық аппараттың бұлшықеттерін нығайту, дыбыстарды дұрыс айту үшін қажет тілдің, еріннің, жақтың қозғалғыштығын дамыту.

Артикуляциялық жаттығулар:

"Күлімсіреу": тістерді көрсетпестен кең күлімсіреу.

"Түтік": ерніңізді түтікпен алға қарай созыңыз.

"Қоршау": тістерін көрсетіп күлімсіреу.

"Иық пышағы": кең тілді төменгі ерінге қойыңыз.

"Ине": тар тілді алға қарай созыңыз.

"Әткеншек": тілді "иық пышағы" "күйінен" "ине" күйіне аударыңыз.

"Суретші": тілді қатты таңдайға жылжытыңыз.

"Аккордеон": аузыңызды сәл ашып, тіліңізді таңдайға сорып, жібермей, аузыңызды ашыңыз және жабыңыз.

"Барабаншы": аузын сәл ашыңыз, тілдің ұшын жоғарғы тістердің артына қойыңыз, "доктор" деп айтыңыз.

"Сағаттар": тілді ауыздың бұрыштарына кезекпен жылжытыңыз.

- **Ұсыныстар:** айна алдында жаттығулар жасаңыз, тіл мен еріннің дұрыс орналасуын қадағалаңыз, асықпаңыз.

Тыныс алу жаттығулары:

Мақсаты: сөйлеу тыныс алуын дамыту, ұзақ сөз тіркестері мен сөздерді айту үшін маңызды болып табылатын тегіс дем шығаруды қалыптастыру.

Сөйлеу тыныс алуын дамытуға арналған жаттығулар:

"Біз одуванчикке үрлейміз": мақта шарына, қағаз көбелекке үрлеп, оларды алақаннан үрлеуге тырысыңыз.

"Қайық": қайықтарды суға жіберіңіз оны жүзу үшін үрлеңіз.

"Шам": қиял шамына үрлеп, оны үрлеуге тырысыңыз.

"Допты үрлеңіз": шарды үрлеңіз.

- **Ұсыныстар:** жаттығуларды тыныш жағдайда орындаңыз, баланың щектерін үрлемегеніне және тегіс және біркелкі үрлегеніне көз жеткізіңіз.

Ұсақ моториканы дамыту:

Мақсаты: қолдар мен саусақтардың қозғалысын үйлестіруді жақсарту, бұл өз кезегінде сөйлеуді, психикалық процестерді (зейін, есте сақтау, ойлау), сондай-ақ өзіне-өзі қызмет көрсету дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Қолдар мен саусақтардың дәлірек және үйлестірілген қимылдары сөйлеудің қалыптасуына оң әсер етеді, өйткені сөйлеу орталықтары мидағы мотор орталықтарының жанында орналасқан.

Ұсақ моториканы дамытуға арналған жаттығулар:

Саусақ ойындары: "Қырық-ақбөкен", "Бұл саусақ – атасы", "Құлып", "Тиін арбада отырады" және басқалар.

Өзін-өзі массаж.

Пластелиннен, саздан, қамырдан **модельдеу.**

Текшелерден, конструктордан және басқалардан **құрастыру.**

Қарындаштармен, бояулармен, маркерлермен **сурет салу.**

Тамшуырмен жаттығу

Ұсақ заттарды сұрыптау: ұсақ заттардың түсі, пішіні, өлшемі бойынша сұрыптау.

Киім қыстырғыштары бар ойындар.

Моншақтар, шілтерлер, мозаика, басқатырғыштар және т.б.

- **Ұсыныстар:** үнемі жаттығу жасаңыз, баланың жасына сәйкес келетін жаттығуларды таңдаңыз, ең бастысы, сабақтарды ойынға айналдырыңыз.

Үйде сөйлеу жаттығулары мен ойындары:

Мақсаты: тиімді қарым-қатынас жасау үшін қажетті сөйлеу дағдылары мен дағдыларын дамыту және жетілдіру. Олар балаларға сөйлеу, тыңдау, оқу және жазу сияқты сөйлеу әрекеттерінің әртүрлі түрлерін меңгеруге, сондай-ақ әртүрлі жағдайларда тілді қолдануды үйренуге көмектеседі. Сөйлеу ойындары: фонематикалық есту қабілетін дамыту; дыбыстарды автоматтандыру; дыбыстарды саралау; сөздік қорын кеңейту және байыту; сөйлеудің грамматикалық құрылымын дамыту; үйлесімді сөйлеуді дамыту; зейінді, есте сақтауды, ойлауды дамыту.

"Төртінші қосымша". Бала артық нәрсені айтып, себебін түсіндіруі керек. Мысалы: ваза-раушан-нарцисс-қалампыр.

"Сана". Біз санауға болатын барлық нәрсені санаймыз. Мысалы: бір алма, екі алма, үш алма, төрт алма, бес алма. Сын есімді қосуға болады: бір қызыл алма, екі Қызыл алма бес қызыл алма жеді және т. б.

"Керісінше айт". Ересек адам кез - келген сөзді атайды, ал бала "керісінше сөзді"таңдайды. Существительные: күлкі- ..., жаз ..., күні ..., суық- ...,солтүстік- ... және т. б. Етістіктер: келді- ..., сүңгіп кеткен едім- ... сын есім: кең- ..., кішкентай - ... бай-... және т. б. Үстеу: алыс-..., жоғары- ...

"Сөзді таңдаңыз" балаға кез - келген дыбысқа, алдымен кез - келген сөзге, содан кейін "аты А дыбысынан басталатын жемісті атаңыз" лексикалық тақырыбына (апельсин, өрік, ананас...)сөз таңдау ұсынылады

"Үлкен - кішкентай" балаға сөзді сүйіспеншілікпен атау ұсынылады: қасық - қасық, орындық-орындық және т.б. "жабайы және үй жануарлары" тақырыптарында бұл текшелердің атаулары болуы мүмкін немесе сөздер болуы мүмкін: түлкі, қоян, сиыр.

"Жұмбақты тап" жұмбақтар балаларды бейнелі ойлауға үйретеді. Балаларды мүмкіндігінше жиі болжауға шақырыңыз. Мысалы: "дөңгелек бүйір, сары бүйір, колобок төсегінде отырады. Мынау не?"(Репа). Балаларға сипаттамалық жұмбақтар жасаңыз. Бұл көкөніс, төсекте өседі, дөңгелек, қызыл, дәмі тәтті, оны салатқа салады. (Қызанақ).

"Ойланыңыз және жауап беріңіз" балаларға ауызша логикалық тапсырмаларды ұсыныңыз. Мысалы: Орманда кім көп: шыршалар немесе ағаштар?

"Сөзді алыңыз" құс-қауырсындар. Балық - қияр-көкөніс жеді. Түймедақ - ...

"Өлең айтыңыз" балалармен өлең жаттаңыз, олар есте сақтау мен ойлауды дамытады.

"Сөзді таңдаңыз" балаға кез-келген затқа, затқа, құбылысқа белгілерді білдіретін сөздерді таңдау ұсынылады. Мысалы: қыс қандай? (Суық, қарлы, аязды). Қар Қандай? (Ақ, пушистый, жұмсақ, таза).

"Кім не істей алады" балаға тақырыпқа, объектіге мүмкіндігінше көп іс-қимыл сөздерін таңдау ұсынылады. Мысалы: мысық не істей алады? (мылдау, арқаңызды бүгу, тырнау, секіру, жүгіру, ұйықтау, ойнау, тырнау және т.б.).

Жалпы моториканы дамытуға назар аудару керек. Мотордың дамуы жас балаларда әртүрлі моториканың қалыптасуына ықпал етеді. Баланың қозғалысы неғұрлым жақсы қалыптасса, сөйлеу соғұрлым жақсы дамиды. Балаңызбен ашық ойындар, доп ойындары, дөңгелек би ойындарын ойнаңыз.

Маңызды: жүйелілік (күн сайын күніне 2-3 рет 10-15 минут жаттығу); жайлы жағдай жасау, баланы күш-жігері үшін мадақтау.

Балаңызбен ойнаңыз, сәттілік пен кішкентай жеңістерге қуаныңыз! Сәттілік тілейміз!

Асафова И.Р.,
ҚО №6 ПМПК логопед-мұғалімі